

LA DONACIÓ DE CENTCELLES AL MONESTIR DE RIPOLL

La donació del lloc de Centcelles, prop de Tarragona, pel comte Guifred al monestir de Ripoll ha estat molt controvertida per diversos historiadors, fins que Ramon d'Abadal va tancar la discussió i considerà que «Centcelles, no era de moment (el 888) més que una esperança, una expectativa de dret per al dia de la conquesta que en la ment del comte devia augurar-se pròxima, com no podia delimitar-se tangiblement se li atribuïa un circuit de quatre milles [...]. De [la donació] de Centcelles no tornà a parlar-se'n mai més: després d'alliberada Tarragona, el lloc fou molt discutit, a mitjans de segle XII, entre la família Aguiló i l'arquebisbe; les baralles arribaren fins a assassinats d'una i altra part; mai no es fa cap al·lusió a un dret de Ripoll que de fet no podia existir, puix que Guifred donà el que mai no arribà a ésser seu».¹

Actualment es poden fer algunes esmenes a les afirmacions de Ramon d'Abadal. No fou el comte Guifred (Sunyer, en realitat) qui donà el lloc de Centcelles al monestir de Ripoll; ni el comte Guifred no donà el que no era seu, ni el monestir de Ripoll no restà passiu sobre els seus possibles drets al lloc, basats en l'esmentada donació. Creiem que el donador fou el fill del comte Guifred, el comte Sunyer, el qual després de conquerir Tarragona, donà un lloc que era seu, com tota la terra erma, i el monestir de Ripoll acudí repetidament davant de la cúria romana de la qual obtingué dues butlles papals que obligaven l'arquebisbe de Tarragona a discutir la propietat de Centcelles.

---

1. ABADAL, Ramon d': *Els primers comtes catalans*. Ed. Vicens-Vives, Barcelona, 1965, 2a edició, pàgs. 136-137 i 149 nota 37 on es pot veure els historiadors que han tractat el tema.

LA DONACIÓ DEL COMTE SUNYER

L'historiador Ramon d'Abadal està d'acord amb Ferran Valls-Taberner quan aquest afirmà que el document anomenat *Gesta* -de l'any 888, moment de la consagració de l'església del monestir de Santa Maria de Ripoll- és un document factici i, segons Valls-Taberner, probablement del segle XII però elaborat, sens dubte, damunt de documents autèntics; si bé en la part referent a la data Abadal discrepa, i afirma, per unes raons que no explica, que la *Gesta* es redactà quan es féu la llista de béns amb motiu d'anar a recaptar el precepte del rei Lotari de l'any 982.² El que no explica Abadal és que una part dels béns de la *Gesta*, suposadament donats pel comte Guifred, no figuren ni en el precepte del rei Lluís d'Ultramar, de l'any 938³, ni en la butlla del papa Agapet II, de l'any 951.⁴ I perquè en el precepte del rei Lluís no apareixen les esglésies de Montserrat i, en canvi a la butlla del papa Agapet II hi són esmentades. La resposta és molt senzilla: no totes les donacions contingudes en la *Gesta* foren fetes realment pel comte Guifred, sino que ho foren pels seus descendents. En un altre lloc ja vam aclarir que les esglésies de Montserrat foren una donació, i no una confirmació, del comte Sunyer.⁵ Tampoc no creiem que donés l'alou de Sorba, que fou cedit pel comte Ermengol I d'Urgell. Dubtem de la donació de l'església de Santa Maria de Ponts o Gualter, però no tenim cap prova per avalar-ho, només que no figura en el precepte ni en la butlla esmentats. I, finalment, com ja hem dit, el lloc de Centelles creiem que el degué donar el comte Sunyer, ja que fou ell qui conquerí Tarragona i no el seu pare.

El tema de la conquesta de Tarragona pel comte Sunyer l'any 941-942 ja l'hem tractat en un altre lloc,⁶ però no serà sobrer fer-ne un breu resum.

Un escriptor musulmà citat per al-Makari parla de la batalla de Zamora (es refereix a la de Simancas o Alhándega, del 939), que representà una important derrota per al califa cordovès, i en descriu les conseqüències: «Aquesta victòria donà als gallecs i bascos una superioritat sobre els musulmans, ja que diverses ciutats a la frontera de França, com la ciutat

---

2. ABADAL, Ramon d': *Ibidem*. pàgs. 134-135.

3. ABADAL, Ramon d': *Catalunya carolíngia II Els diplomes carolíngis a Catalunya*, 1a. part, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1926-1950 pàgs. 159-165.

4. PLADEVALLI FONT, Antoni: *Arnulf, abat de Ripoll i bisbe de Girona* «Revista de Girona» (Girona) n.º. 83 (segon trimestre 1968), pàgs. 154-155.

5. *Catalunya Romànica XIII Bages*. Fundació Gran Enciclopèdia Catalana, 1984, pàgs. 306-307. Es publica una reconstrucció del document de donació del comte Sunyer, on es comprova que no es tracta de cap confirmació.

6. BENETI CLARÀ, Albert: *La conquesta de Tarragona pel comte Sunyer*. (en curs de publicació).

de Tarragona, que es perdé l'any 330 (26-IX-941 a 14-IX-942), i altres importants ciutats i castells que estaven en les seves mans; de manera que en el moment en que escrivim (vers l'any 948) els musulmans tenen per frontera a l'est la ciutat de Tortosa i en la part més pròxima cap al nord la ciutat de Fraga, a l'Ebre, Lleida i finalment Balaguer». ⁷ Més tard, el 956-957, donà el nom de rei de Barcelona i Tarragona al comte Borrell, i el 965-966 es referí als comtes Miró i Borrell amb els mateixos qualificatius. ⁸ No es pot prendre en consideració la inscripció de l'any 960 que es troba encastada en una paret del claustre de la catedral de Tarragona, en la qual es commemora aqueix any la restauració d'una mesquita indeterminada. De ben segur que es tracta d'una inscripció portada de fora de Tarragona, probablement de Tortosa. Tal com exposem en l'esmentat treball, al llarg del segle X i principis de l'XI, se cita el terme de la ciutat de Tarragona, i es coneix l'existència de pobladors a la vall del Gaià. Amb descripció de termes que arribaven fins al riu Francolí, o sigui, més enllà de Tarragona. Per tant, no hi hagué cap recuperació sarraïna de la ciutat de Tarragona el segle X.

El fet que el comte Sunyer conquerís la ciutat de Tarragona, no vol dir que repoblés tot el territori. Sembla que només es va atènyer fins al riu Francolí. Aleshores es comprèn aquesta imprecisió que consta en la donació de l'alou de Centcelles amb quatre milles al voltant, ja que la zona no estava ben delimitada.

Únicament queda el dubte si el donant del lloc de Centcelles fou realment el comte Sunyer o bé ho fou el seu fill, el comte Borrell, quan prengué restaurar l'arquebisbat de Tarragona. De fet, el comte Sunyer fou un important benefactor del monestir de Ripoll, molt més que no pas el seu fill. Això fa que ens decantem més pel comte Sunyer que pel comte Borrell. Qui realment no ho fou és el comte Guifred, que mai no va arribar a conquerir la ciutat de Tarragona, ja que consta explícitament que a principis de segle X era encara domini musulmà.

LES RECLAMACIONS DEL MONESTIR DE RIPOLL

L'altra discrepància de Ramon d'Abadal es refereix a l'afirmació que el monestir de Ripoll mai no reclamà els seus drets sobre Centcelles. El que passa és que la destrucció de l'arxiu del monestir de Ripoll ha fet que

---

7. GAYANGOS, P.: *The History of the Maohammedan Dynasties in Spain*. Londres, 1840-1843, vol. II, pàg. 261.

8. MILLÀS VALLICROSA, Josep M.: *Els textos d'historiadors musulmans referents a la Catalunya carolíngia*. «Quaderns d'Estudi» (Barcelona) XVI (1922), pàgs. 156-157.

molts episodis de la seva història siguin encara desconeguts. Però, malgrat la greu pèrdua documental del fons ripollès, resten uns resums fets pel darrer arxiver del monestir, Roc Olzinelles, que si bé foren consultats per Ramon d'Abadal, aquest historiador centrà el seu interès especialment en la documentació dels segles IX-X i ignorà la resta.

Un grup d'aquests resums es conserva a l'Arxiu de la Mensa Episcopal de Vic, en un lligall que conté diversos papers de Roc Olzinelles, agrupats en plec. Un altre fons correspon a un volum manuscrit, titulat: «Indice de las donaciones de condes, reyes y papas existentes en el Archivo de Ripoll» que va redactar per a l'arxiver de la Corona d'Aragó, Pròsper de Bofarull, el qual el va fer servir extensament en la seva obra: *Los Condes de Barcelona vindicados*. Actualment aquest manuscrit es conserva a la Biblioteca Nacional de Catalunya. Els resums que fan referència a aquesta qüestió, procedents d'ambdós fons documentals els publiquem com a apèndix d'aquest treball.

Per aquests resums es comprova com un cop conquerides les ciutats de Tortosa i Lleida, el monestir de Ripoll s'adonà de la importància de reivindicar l'antiga donació de l'alou de Centelles, i per això va demanar una confirmació al comte Ramon Berenguer IV, el qual, el 21 de novembre del 1149, acomplí els desigs del monestir que, sens dubte, li presentà la pretesa «donació» del comte Guifred del 888, tal com es fa constar en la confirmació.

En aquells moments, o poc després, ja s'havia endegat el conflicte que enfrontava les dues parts implicades en la repoblació de Tarragona: l'arquebisbe, Bernat de Tort, d'una banda, i el príncep de Tarragona, Robert d'Aguiló, i el seu fill Guillem, de l'altra, que entre altres coses es disputaven l'honor de Centelles (*Sent Seles*). Aquest conflicte tingué una primera etapa el 1151, quan el comte Ramon Berenguer IV escoltà ambdues parts, però no s'arribà a donar una sentència definitiva, i s'emplaçà Robert d'Aguiló per a demostrar la seva adquisició amb proves documentals; mentrestant, ho posseiria l'arquebisbe. Després s'entrà en un període de tibantors entre els contendents que culminaren, el 1168, amb l'assassinat del fill de Robert, Guillem de Tarragona, i al seu torn, el 1171, morí d'igual forma l'arquebisbe Hug.

Un cop definida la propietat, el monestir de Ripoll presentà la seva reclamació davant de l'arquebisbe de Tarragona, que havia quedat com a propietari legal, si no es demostrava el contrari de forma documental; l'arquebisbe no féu cabal d'uns pretesos drets del monestir de Ripoll que remuntaven gairebé tres segles enrera. No sembla que l'arquebisbe volgués admetre ni la possibilitat de discutir-ho. Però el monestir de Ripoll

devia tenir valedors influents dins la cúria romana, ja que un seguit de butlles papals comminatòries obligaren l'arquebisbe, finalment, a entendre's amb el monestir de Ripoll. El camí no fou fàcil.

Primerament, el 1169, Alexandre III s'adreçà al bisbe d'Elna i a l'abat de Fontfreda perquè obliguessin l'arquebisbe de Tarragona a restituir l'honor de Centcelles al monestir de Ripoll, i en cas que l'arquebisbe s'hi negués, entenguessin sobre el conflicte. En un moment imprecís, però sembla que posterior al 1169, el mateix papa es dirigí al bisbe de Tortosa a fi que mitjancés en el conflicte entre l'arquebisbe de Tarragona i l'abat de Ripoll, sobre l'honor de Centcelles. També s'encarregà al bisbe d'Elna i a l'abat de Santes Creus la solució del conflicte, amb resultat nul. Posteriorment, el 1198, un altre papa, Innocenci III, encomanà la mateixa gestió als abats de Cuixà i Canigó i a l'ardiaca d'Elna, sense resultat, tampoc, per la qual cosa l'any següent, el mateix papa anomenà els bisbes de Vic i d'Osca i l'ardiaca d'Urgell perquè solucionessin d'una vegada el conflicte. El resultat final vingué tres anys més tard, quan el 24 de setembre del 1201 es féu una concòrdia entre ambdues parts. I encara que no es coneix aquest «documento curioso», del qual potser a l'arxiu arxiepiscopal tarragoní n'hi ha alguna còpia no dubtem que el monestir de Ripoll rebé alguna compensació per la seva renúncia als drets que posseïa a Centcelles per donació del comte Guifred (en realitat del comte Sunyer), mentre que l'arquebisbe seguí en la possessió de l'honor de Centcelles sense cap reclamació de Ripoll.

Per tant, la donació del lloc de Centcelles al monestir de Ripoll degué ser feta per el comte Sunyer en una data posterior al 942 i anterior al 947. Més improbable és que la donació la fes el comte Borrell. I queda clar que, malgrat els més de dos-cents anys reals de la donació, el monestir de Ripoll pretengué fer valer els seus antics drets sobre Centcelles, i si no aconseguí el seu propòsit de forma total (segurament que tampoc esperava que li «regalassin»), obtingué una certa compensació, a canvi d'unes terres que, aleshores i durant segles, foren difícils de repoblar.

ALBERT BENET I CLARÀ

Apéndixs

A

Biblioteca Nacional de Catalunya, manuscrit núm. 430.

Foli 24

1150

Confirmación hecha por el conde Ramon, príncipe de Aragón, del honor de Centumcellas, que Wifredo dió al monasterio en el día de su consagración. 12 calendas Diciembre año 13 de Luis y 1150 de Jesucristo. Dice que su padre descansa en el monasterio.

Folio 63 recto

1169

[Butlla del papa Alexandre III] al obispo de Elna y al Abad de Fontefrigido para que obliguen al Arzobispo de Tarragona a restituir el honor de Censeles al mon^o. de Ripoll, o bien conozca de la causa. Anani 8 idus Julio. Original sello perdido.

Sense data

[Butlla del papa Alexandre III] al obispo de Tortosa para conozca de dicha causa entre el mon^o. de Ripoll y el Arz^o. de Tarragona sobre el honor de Centumcellas. Benevento 8 idus ...

Folio 65 recto

1198

[Butlla del papa Inocenci III] A los abades de Cuxa y Canigó y Arcediano de Elna para que conociesen de la causa entre el monast^o. de Ripoll y el Arzobispo y Cabildo de Tarragona sobre la Iglesia y honor de Centumcellas... 6 cals. Marzo año 1°. del Pontificado. Origl. bastante carcomido con sello.

1199

Otro [breve del papa Inocenci III] A los Obispos de Vich y Huesca y al Arcediano de Urgel dándoles facultad con consentimiento de las partes para terminar dicha causa entre el monast^o. de Ripoll y el Arzobispado y Cab^o. de Tarragona. Letrán 18 cals. año 2°. del Pontificado Origl. sello perdido. Nota: Esta causa se terminó por concordia a 8 de las calendas octubre de 1201, la que se conserva original y es documento curioso.

B

Arxiu Mensa Episcopal de Vic, lligall 2.059, plec IXa, pàgs. 3-4.

[116]9

Sencellas

[Brev]e de [Al]exandro al obispo de Tortosa para que termine la causa entre el monasterio y el Arzobispado de Tarragona. Dat Benevent. 8 idus ... no se conoce haya habido sello.

1169

Otro [breve] del mismo al obispo de Elna y al Abad de Fontefrigido para que exhorte al arzobispo de Tarragona a que restituia dicho honor al Monasterio y si el arzobispo no compareciere que el dé posesión al Monasterio appellatione remota. Dat Anagni 8 idus Julii. Señal de haber habido sello.

1198

Breve de Inocencio 3º. a los abades de Cuxá y Canigó y al arcedianio de Elna para conocer de dicha causa a instancia del Monasterio. Dat ... 6 calendas Martii pontificatus anno 1. Sello.

1199

Otro [breve] del mismo a los obispos de Vich y Huesca y a Dilecto filio ... de Sanctafide arcedianio de Urgell para lo mismo. Dice que el papa Alexandro había cometido esta causa al obispo de Elna y al abad de Fontefrigido, y que no habiendo estos procedido fué cometida al obispo de Elna y al abad de Santas Cruces ante los cuales no quiso comparecer el arzobispo en el dia señalado, sino que envió a algunos que no estuvieron a juicio; que despues cometió este negocio a los abades de Cuxá y Canigó y al arcedianio de Elna, a cuyo presencia tampoco quiso comparecer el arzobispo ni dar respuesta[+20] enviado [nuncios] de la iglesia de Sant[+7] Petro letras para los obispos de [Lerida] Huesca y Tortosa, sufraganeos de Ta[rragona] y que se dice distan diez dietas de[+6] de cuyas letras no usó dicha iglesia [Tarra]conense, sino que las suprimió maliciosamente, por lo que da comisión a los expresa[dos] obispos de Vic y Huesca y arcedianio [de] Urgel para proceder. [...] nullio lite[rum] sum partium a sede apostolica impetrate. Dat Lateran 18 calendas Julii pontificatus anno secundo. Señal de haber habido sello.

1201

Concordia entre Tarragona y Ripoll a 8 de las calendas de octubre de 1201